

Парламентарните избори -2009 Д.Варзоновцев

В едно отношение парламентарните избори -2009 не се различават от предходните – и те изненадаха. Отново не се случиха именно очакваните неща – в парламент не успяха да влязат представителите на няколко формации, които според прогнозите имаха такава възможност.

Другата изненада – съкрушителната победа на ГЕРБ, на неформалния лидер на партията г-н Бойко Борисов
Третата същностна изненада – следствие от първите две е еднопартийното управление на парламентарното малцинство.

Оттук започват същинските различия на 41 Народно Събрание от предходните. При липса на 5 мандата, необходими за парламентарното мнозинство на ГЕРБ не се състояха евентуалните преговори с другите формации за разпределянето на властта, т.е. за съставяне на коалиция под различни форми и с различни конфигурации. Бяха проведени консултациите, в хода на които ГЕРБ получи заверения, че ще получи подкрепа от Синята коалиция, РЗС и Атака.

На фона на тези очевидно поразителни обстоятелства, някак останаха на страна и другите, не така съществени, но важни за разбирането на следизборната ситуация. БСП и СДС – два водещи политически актьора през последните 20 години останаха в периферия на голямата политика. Макар и с различен знак, те се свиха в рамките на своите биографични електорални едра. Въпреки че Синята коалиция, в рамките на която се съединиха отломъците на СДС от 1997 г, успя да се присламчи към управлението на ниво заместник-министри, скромните 15 мандата оставят я нещо като „присъдружена” към ГЕРБ. БСП след краха на 5 юли се сви до 39 мандата и за неопределено време практически е лишена от каквито и да са възгледи да участва в политиката реално, а не номинално.

Спечелиха еднозначно и ...прогнозируемо освен ГЕРБ Атака, РЗС и ..ДПС. За последната обаче победата се оказа пирова и остави я в изолация не само по отношение на управляващите, но и на опозицията. Както и БСП ДПС е лишена от какъв то и да било ресурс за влияние върху политическите процеси.

Още един детайл. Високата, но в рамките на прогнозните показатели, избирателна активност крие зад себе си една интересна електорална страта – това са около 15% (9% - гласували за 14 формации, получили под един процент от гласовете плюс 6 % дали своя вот за НДСВ и Лидер) разпределени между преминали границата от 4% партии. Тази страта съществено разклати всички предварителни сметки, взе гласовете и от ляво, и от дясно и от центъра. Би могло да се каже, че това беше именно протестен вот. Вот „срещу всички”. Хората са гласували активно не за аутсайдери, за които беше предварително ясно че няма да „минат” , а срещу възможността за безпринципните коалиции в новия парламент. Те наказаха и прогнозните „играчи” в тази игра – „Лидер” и „НДСВ”.

На кратко, в изборите еднозначно спечелиха партиите, водили близка, ако и не идентична предизборната кампания, можеща да бъде обединена в един доминиращ тематизъм – възмездието за корупция и разграбване на националните ресурси от провалилите се политици. Интересното в случая, че и трите партии са нови. Единствено Атака участваше в предходните парламентарните избори, но не в сегашния си вид на партия, а като коалиция.

Тук се оформя и водещият проблемен възел на следизборната ситуация. Възмездието се оказва не само мобилизиращ лозунг преди изборите, но и лайтмотив на политиката на ГЕРБ след изборите.

Преди изборите активизиране на „ресантиментен” (М.Шелер) характер на електоралната мотивация имаше за своя основа рязкото спадане на доверието не само към т.н.тройната коалиция, но и към цялата политическа класа. Думата „политици” получи ясен негативен смисъл в публичното говорене. В това отношение можем да констатираме също така ясни нюанси в предизборното поведение на ГЕРБ, Атака и РЗС.

„Атака” радикално се откроява със своята еднозначно антитурска кампания. ГЕРБ и РЗС въпреки че също активно използват определени антитурски настроения концентрираха главните обвинения върху тройната коалиция и нейното управление. Основните удари бяха нанасяни срещу БСП като водеща политическа сила в коалицията, но не беше щаден нито царят, нито Ахмед Доган. Тук обаче на преден план излизаха не националистическите, а политическите и икономическите аргументи. БСП се характеризираше като

основния виновник както за провал на управлението, така и за несправяне със задаващата се икономическа криза. Много енергични бяха мотивите за корупцията и икономическите афери.

Сами по себе си тези атаки и конкретни сюжети в предизборната кампания бяха подхванати практически от всички останали участници с изключение на БСП и ДПС.

Това консолидира срещу тези две партии всички останали, във връзка с което не може да не бъде зададен въпрос защо именно ГЕРБ консолидира и концентрира мотивът за възмездието и наказанието на БСП и ДПС като провалилите се, корумпирани и неспособни управляващи.

Отговорът в случая едва ли не е самоочевиден – неформалният лидер на ГЕРБ г-н Б.Борисов успя да убеди големи групи в българското общество, че може да накаже провалилите се политици. В кампанията на ГЕРБ могат да бъдат открити много и съществени компоненти, осигурили изключителния успех на изборите. Но водещ се оказа точно избраният ракурс на позиционирането на образа на Б.Борисов. Той се дистанцира от политическата класа от една страна като практик-управленец, зает с решаване на конкретните въпроси на столичния град, а от друга, като „неформален”, т.е. невключен в партийната структура лидер и авторитет не само на ГЕРБ, но и на всички, които искат не просто промяна, а възмездие, конкретно наказание за всеки виновен в корупцията и стопанските престъпления.

Това дистанциране успешно се противопостави на преекспонираната отговорност, разигравана от основния опонент на Б.Борисов – С.Станишев. Той нито преди избори, нито след изборния крах не приемаше и не приема факта за тотален провал на БСП не само на тези избори, но и като политическа стратегия през последните 20 години.

Може би точно този двубой обозначи и в голяма степен разкри водещия конфликт в преизборната кампания и очерта достатъчно еднозначно следизборната перспектива на управлението.

Съзнателно или не Станишев показа, че БСП няма преди всичко ценностен потенциал за справяне с нещата, че тя не само лошо управлява, но и няма морално основание да управлява. На Б.Борисов остана само да „дооформи” тази констатация в преките си атаки срещу Станишев не просто като личен опонент, а като олицетворение на обществената поквара.

Интересно е, че подобен род тактика беше прилагана както от Атака, в случаите, когато тази партия оставяше на момент А.Доган, и от РЗС.

Но Б.Борисов прояви безспорни личностни качества като умекоти, очовечи своя двубой със Станишев. Без тези личностни елементи да намалят силата на аргументите му срещу БСП по принцип.

Върху успеха на кампанията на ГЕРБ оказа силно влияние и доминиращото в публичното пространство убеждение преди изборите – изборите няма да дадат мнозинство на нито една политическа партия или коалиция, а значи отново се очертава коалицията. А думата коалиция получи рязко негативен смисъл за повечето от избирателите. С една реплика – гласувайте за мен за да няма коалиции Б.Борисов успя да привлече електоралните маси от практически всички участници в кампанията. Това показват данните от екзит-пол на агенцията „Алфа рисърч” В това преливане на гласовете „в последния момент” отново се очертава тенденция. Най-много загуби НДСВ, губи и Синята коалиция, БСП, дори и Атака. Герб успя да привлече непосредствено преди изборите дори малка част от избирателите, които на изборите за европейски парламент гласуваха за БСП и ДПС.

Проведеният от „Алфа ресърч” екзит-пол ясно показва тази тенденция. За ГЕРБ гласуват главно граждани, хора в активна възраст и образовани („Алфа ресърч” 2009).

Победа на ГЕРБ е в една или друга степен вид оценка както на провала на БСП и тройната коалиция, така и на цялата политика на управляващите през последните 20 години.

Но тази оценка не е монолит, има много пластове, парадоксално съвместява съвсем различни нагласи.

Тук отново същностно значение има двубоят между Б.Борисов и С.Станишев, по-точно сложната амалхама на тактическите, стратегическите, социално психологическите сметки и тактики. Образът на двубоя се оказва онзи концентриращ и мобилизиращ фактор, който не само даде победа на един от участниците, но и привлече за участие в изборите над 60% от имащи право на глас български граждани.

Символически Б.Борисов печели именно „като човек от народа”. С хумор, простовати шеги и ярко телесно присъствие той поставя себе си не само във вън от политиката, но и ДО обикновения българин. С.Станишев не само не успя да направи нещо подобно, но действа точно така, както би трябвало да действа за да спечели ...не той, а неговия опонент.

Станишев недвусмислено показва, че не е до избирателя, постави себе си над него и далеч от него. Олицетвори не само БСП, но и така откъснатата се „от народа“ класа на политиците. Другият остро негативен компонент в неговия образ, оформил се в публичното пространство го свързва не само с последните 20 години, но и с времето на комунизма в България. Той представи нагледно образа на номенклатурата, която М.Восленски окачестви като господстваща класа в съветското общество. (Восленски, 1991) Тази „интимна“, биографична връзка на Станишев не само с епохата, но и с доминиращата през тази епоха номенклатура направи ненужни преките антикомунистически квалификации от страна на Б.Борисов. С оглед на гореказаното вотът за Борисов не може да бъде окачествено нито като само негативен, нито само като протестен. Яркото оформяне на образа на виновния изцяло покрит, та дори и допълнен от С.Станишев показва същинския мотив на избирателите – номенклатурата, която не само не загуби, но засили своята власт след прехода трябва да бъде отстранена. Нейните „наследници“ не само не са способни да управляват страната в кризисната ситуация, но с действията и бездействията си я усугубяват, водят до непредвидими лоши последици. Точно поради това те трябва да бъдат не само отстранени от власт, но и наказани. Така по един парадоксален начин „дясната“ лексика и заявената насоченост на кампанията на ГЕРБ всъщност активизира именно егалитаризма на българина, неговото неприемане не само на богатството, но и на социалните различия „по вертикала“.

Провалът на БСП не би могъл да бъде толкова впечатляващ ако това не беше разбрано и от самия електорат на тази партия. Именно чувство за вината не само стесни кръга на подкрепящи Станишев, но и го омаломощи. Изразът на това се оказа провал на всички мажоритарни кандидати на БСП срещу никому неизвестни представители на ГЕРБ. Номенклатурният елит на БСП пренебрегна местните лица и постави на мажоритарните избори ...себе си.

Чувството за вината беше експлицитно разкрито и в предизборните клипове, които целяха да засилят страх от Борисов, но вместо това още повече усилиха чувството на вината.

Точно тези настроения, осигурили победата на ГЕРБ, след изборите поставят един същностен проблем. А той не е свързан нито с начините, нито с темповете на наказанието, нито с броя на наказаните виновници за престъпления и стопански далавери. Това е проблем за реалното неравенство, за реалната практика на управлението, за ролята на държавата.

Егалитаризмът остава макар и скрит, но действителен мотив за оценката на поведението на управляващите. Определя като желан техния образ на „слуги на народа“, мисията на които не само да бъдат наказани виновните, но и да бъде възстановена справедливостта. В немалката си част хората свързват тази справедливост именно с равенство. Свидетелство на това дава пак предизборната кампания, поставила едва ли не основния – след турците и Доган – негативен акцент върху несправедно забогателите се, откъснали се от средата, „от хоризонтала“ олигарси.

Ролята на държавата в тази конфликтна визия за желаното бъдеще е от една страна да бъде строг съдник, но от друга да не допуска различията, да не допуска откъсването на възможностите на едни групи от възможностите на другите.

Тук трябва да бъде напомнен пак символния образ на стълбата, който така активно беше експлоатиран след изборите през 2001 година. НДСВ „отнесе“ наказанието точно защото наруши общанието си да не забравя за народа, като се качи по стълбата „нагоре“.

Изпитанията на управлението на ГЕРБ стават особено трудни с оглед на преминала границите на страната световната икономическа криза. Победата на ГЕРБ всъщност е реванш на равенството срещу несправедни, несправедливи икономически, политически и всекидневни граници и бариери, разделили обществото на две неравни части – „преуспелите“ и всички останали. Би могло да се каже, че вотът за ГЕРБ показва претенциите на активното участие в решаване на съдбите на страната от страна на т.н. средна класа. Израз на надеждата за своето утвърждаване от страна на тази все още „несъстояла се“ класа се проявява като символен конфликт между „простите хора“ и „олигарси“. Олигарсите са представители на комунистическата номенклатура и нейните протезети. Те пречат на нормалния и инициативния българин да успее в живота и ако бъдат отместени, поставени на място, накарани просто да изчезнат, нещата ще се оправят от само себе си.

Източници:

1. „Алфа ресърч”- агенция за маркетингови и социално-политически изследвания.
Социално - демографски профил на гласувалите в Парламентарните избори 2009,07.07.2009.
http://www.aresearch.org/general_election.html
2. Восленский М. С. Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза.-М., 1991